

## ОСНОВНІ СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЗОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ.

*Досліджено стилістичні засоби зображення мовної характеристики персонажів. Встановлено, що найчастіше автори у художньому творі використовують лексичні стилістичні засоби (насамперед різновиди тропів).*

**Ключові слова:** мовна характеристика персонажів, стилістичний засіб, епітет, метафора, порівняння.

*Investigated the stylistic means of the image characterization of the character's description. It is set that mostly authors in artistic work use lexical stylistic facilities (first of all varieties of tropes).*

**Key words:** linguistic description of characters, stylistic means, epithet, metaphor, comparison.

Сучасною важливою проблемою, що вивчає лінгвостилістика є дослідження стилістичних засобів мови, використання яких дозволяє автору здійснювати виразне, креативне та унікальне зображення мовної характеристики персонажів у художньому творі.

Мовна характеристика (мовний портрет) персонажа - це показ індивідуальних особливостей персонажів літературного твору за допомогою їхньої мови (особливого добору слів, виразів, мовних зворотів тощо як засобу художнього зображення дійових осіб) та опису манери мовлення [2, с. 132].

Для створення мовної характеристики персонажа автор у художньому творі використовує різний набір (арсенал) стилістичних засобів (як окремо, так і у комбінаціях). Також слід зазначити, окрім різноманітних стилістичних засобів він застосує і високу і/або розмовну стилістично-марковану лексику.

Отже, засобом створення мовної характеристики персонажу можуть виступати не лише складові розмовного стилю, але й високого. Так, наприклад для здійснення непрямой характеристики персонажа, автори уводять до мовлення героя терміни (наприклад, для вказівки на професійну приналежність), високу літературну лексику (щоб продемонструвати високий рівень освіти, протиставити персонаж іншим, або висміяти), архаїзми і/або історизми (щоб віднести персонаж до певної епохи) та інші.

Створюючи образ персонажа, письменник використовує як експліцитні, так й імпліцитні засоби і прийоми. До експліцитних відносять пряму вказівку на риси характеру, вік, національність, професію, освіту, соціальний статус персонажа тощо [1, с. 11].

Імпліцитні засоби – ширші, серед них виокремлюють різноманітні стилістичні прийоми, використання в мовленні персонажів функціонально-забарвленої лексики, сленгізмів, діалектизмів і засобів, що вимагають від читача (глядача) додаткової фонові інформації для їх інтерпретації (алюзії, прецедентні тексти та імена і т. д.) [1, с. 11].

Сам по собі вибір мовленнєвих форм для вербального спілкування містить достатньо повну інформацію щодо особистості персонажа (його гендерної, вікової, локальної, національно-расової, темпоральної характеристик, соціального статусу, зовнішності, темпераменту, емоційного стану і відносин між комунікантами) [4, с. 6].

Ми погоджуємося з твердженням вітчизняних мовознавців С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, О.Г. Тодор, які зазначають, що серед засобів створення мовного портрету найчастіше використовуються епітети, метафоричні словосполучення, порівняльні конструкції та ін. А також вони

відмічають, що у мовному портреті виразну стилістичну роль відіграє художньо-словесна деталь» [3, с. 94-95].

Тому стисло охарактеризуємо зазначенні лексичні стилістичні засоби (є різновидами тропів) на основі їх використання в українській художній мові для зображення мовної характеристики персонажу.

Слід зазначити, що епітет є важливим предметом дослідження сучасної лінгвостилістики. Адже епітет як мовно - виразовий засіб, відіграє вагомую роль у творенні мовної картини як окремого індивіда (персонажа), так і спільноти людей (територіальної, соціальної, професійної тощо), а також відображає мовні традиції краю, певної епохи тощо. Епітети засвідчують значні можливості мови у сполучуваності слів, є одним із виявів мовного багатства, сприяють вирізненню певного предмета чи явища з ряду однорідних, допомагають точніше передати думку, надають мові образності та емоційності. Тому вивчення епітета має певні традиції в лексикології, лінгвостилістиці, теорії літератури

У Енциклопедії української мови за редакцією В.М. Русанівського наводиться наступне визначення поняття епітет- «художнє означення або обставина способу дії, які образно змальовують особу, предмет, дію чи явище або виражають емоційне ставлення до них. Епітети підкреслюють ознаку (колір, розмір, форму, якість, властивість тощо) описуваного, найхарактернішу щодо певної життєвої ситуації або художньої мети мовця. [7, с. 175].

Літературна мова у її художній формі фіксує постійні епітети упродовж усіх етапів розвитку літератури, її стильових напрямів. На наш погляд епітет серед різновидів тропів є головним стилістичним засобом завдяки якому автор художнього твору описує зовнішність персонажів.

Метафора (від грецького - переміщення, віддалення, перенесення) - вид тропів, побудованих на основі вживання слів та виразів у переносному значенні. Це найуживаніший, універсальний троп [6, с. 328].

У метафорі можуть бути три ступені схожості (подібності):

а) схожість образна і без образу — подібність менша (слабша), ніж річ порівнювана;

б) відсутність схожості, подібності;

в) протилежність, яка є відповідником іронії.

Найчастіше виділяють такі метафори під час зображення автором у художньому творі персонажів чи героїв:

а) метафори, що виникають на перенесенні назв істот на назви істот (осіб), — лисиця (хитра людина);

б) на перенесенні назв неістот на назви неістот — світло волі;

в) на перенесенні назв істот на неістот — хмуриється хмара;

г) на перенесенні ознак речей неживих до істот — камінне серце, квітуча молодь.

У широкому розумінні метафорою називають будь-яке вживання слів у переносному значенні. Метафори є не тільки образними — тропами поетичної мови, а й джерелом виникнення нових значень. У метафорі відображається здатність людини вловлювати схожість і подібність між різними індивідами, класами об'єктів, а потім за цією схожістю переносити назви справжнього носія чи функції на характеризовану особу або предмет.

Мовознавці розрізняють наступні види метафор, які можуть використовуватися для побудови мовного портрету художнього образу в літературі:

- метафора лексична - вживання слова в непрямому значенні (наприклад бджілка це працююча, невтомна людина; трутень - людина, що живе за рахунок праці інших);

- загальномовні метафори (наприклад сонце сходить, годинник відстає, так само ніс човна, ніжка стола тощо);

- метафора поетична (або розгорнута, поширена) будується на різних асоціаціях між предметами, на увиразненні якоїсь ознаки.

Щодо структури розрізняються: метафора-словосполучення, метафора-речення, метафора-текст, щодо форми вираження переносної ознаки - іменникові, прикметникові, дієслівні, прислівникові метафори [3, с. 88].

Порівняння — це тропеїчні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, що є органічно властивими для інших: дівчина струнка, як тополя; волошки сині, як небо; надворі тепло, як улітку; руки, як у мами тощо.

Про їх місце і важливість у стилістичній системі мови можна судити зі слів О. Потебні «самий процес пізнання є процес порівняння» [5, с. 255].

В основі порівняння лежать логічні операції виділення найсуттєвішої ознаки описуваного через пошук іншого, для якого ця ознака є виразнішою, зіставлення з ним і опис.

Логічні порівняння використовуються в основному у науковому, офіційно-діловому, розмовному стилях. Вони додають до предмета нову інформацію. Образне порівняння відрізняється від логічного тим, що воно вихоплює одну якусь найвиразнішу ознаку, часом несподівану, і робить її основною, ігноруючи всі інші [6, с. 359-360].

Таким чином, для зображення мовної характеристики персонажу у художньому творі важливу роль відіграє вибір та застосування окремих лінгвостилістичних засобів. Найбільш активно авторам вживаються лексичні засоби, а саме: метафора, епітет (метафоричний), образне порівняння, лексичні повтори тощо.

## ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна М. В. Відтворення мовленнєвої характеристики персонажів (на матеріалі англomовних художніх текстів та їх перекладів українською мовою) // *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. V (34). P. 11–15.

2. Ганич І.Д., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

3. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий

тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь. 2001. 224 с.

4. Жданович М.А. Лингвистические средства создания образа персонажа в художественном диалоге: автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04. Самара, 2009. 22 с.

5. Потебня О. О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ: Мистецтво, 1985. 301 с.

6. Стилїстика української мови: підручник/ Л.І. Мацько та ін. ; за ред. Л.І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

7. Українська мова : енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.

#### **ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

Гурбик Юрій Юрійович – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри економіки, управління та адміністрування Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; тел. 0964298570; uugurbik@ukr.net; сертифікат: ТАК; про конференцію дізнався від колег.